

III.

Videnskabernes trange Vej eller en Kapellans Levnetsløb.

Man har vel til alle Tider Exempler paa Mennesker, som uagtet de ikke savne Dygtighed og med Flid bruge deres Tid, dog forfølges af en forunderlig Vanskjæbne, saa alt, hvad de tage fat paa, mislykkes og alle Veje efterhaanden lukkes for dem. De mangle maaske nogle ydre Gaver, som høre til for at komme frem i Verden, eller de savne saadanne Forbindelser, som have hjulpet mangan en Stymper til Brødet, men hvis Afsavn har gjort Livsvejen saare tung for mangan en ellers begavet og dygtig Mand. Saalænge Menighederne havde Kaldsretten til Præsteembederne beroede alt paa personlige Forbindelser, thi det gik dengang, ligesom det nu gaar med Skolelærerembederne, at man sjelden tog uden en, man kjendte, selv om der var al Formodning eller Vished for, at han i Dygtighed ikke kunde maale sig med en Ansøger fra en fremmed Egn. Ved Enevoldsmagtens Indførelse tabte Menighederne deres Kaldsret, som gik over i Kongens Haand, men da Regjeringen i Christian V.s Tid, for at skaffe Penge, over en lav Sko bortsolgte Kirker med tilhørende Patronsret til private Patroner, blev Forholdet snart værre end det havde været tidligere. Man har fra 18de Aarh. mange Exempler paa, at dygtige Kandidater, som ikke havde været saa heldige at komme i Forbindelse med private Patroner, maatte gaa i 10 til 20 Aar eller vel endog længere, inden de kunde faa et lille kongeligt Kald, medens maadelige Studenter ligefra Examenbordet bleve kaldede til Landets største Embeder. Naar nemlig et Kald blev ledigt, som en Student havde Løfte paa af en privat Patron, skyndte vedkommende sig i største Fart med at faa Examen, og naar han blot fik denne, ligemeget om det saa var med den sletteste Karakter, saa var Vejen ham aaben. — Vi skulle her meddele et Exempel fra det 16de Aarhundrede paa, hvor uheldigt ialfald en enkelt ved Lykkens Ugunst

kunde blive stillet, uden at vi vide, om der maaske ved vedkommendes Personlighed har været uheldige Omstændigheder, som have gjort sligt mere forklarligt.

Anders Madsen Blenthrop, formodentlig af Fødsel en Skaaning, hvorom Tilnavnet Blenthrop synes at vidne¹⁾, blev efter en majsommelig Skolegang Student ved Københavns Universitet 1563. Han hørte flittig Forelæsninger i de forskjellige Videnskaber, som doceredes ved Universitetet, disputerede, prædikede og underviste Ungdommen. Da Pesten herskede i Danmark under Syvaarskrigen og mange Præster døde, blev han (formodentlig 1567) ordineret af Biskop D. Hans Albretsen til at være Hjelpepræst ved Vor Frue Kirke i København²⁾. Men da Sygdommen kort efter synes at være ophørt, kom han snart igjen ud af denne Virksomhed. Nogen Tid efter »forskrev» Bispem i Skaane, M. Tyge Asmundsen, ham til Medtjener for Præsten i Lyngby, Gennerup og Gøddeløf i Bare Herred, M. Hans Mogensen, som senere blev Biskop i Trondhjem. Her var han kun en Sommer, thi da Bønderne, idetmindste efter hans eget Sigende, gjorde mere af ham end af Sognepræsten, fik denne ham bort. I Aaret 1575 syntes der at aabne sig Udsigt for ham til en Ansættelse som Præst paa Falster. Han skaffede sig et hæderligt Testimonium hos Universitetet, og Biskop D. Povl Madsen gav ham en varm Anfaling til Stiftets Biskop, M. Niels Jespersen i Odense, hvori han roste hans gode Gaver (singulare ingenium) og hans hæderlige Vandel. Ikkedestomindre gik han glip af Embedet, hvortil

¹⁾ Blenthrop er Annex til Sølde i Færs Herred i Skaane.

²⁾ Aaret findes ikke angivet og er vanskeligt nærmere at betegne, da der herskede pestagtige Epidemier flere Gange under Syvaarskrigen (se Mansa, Hist. Udsigt over de mest bekendte Epidemier i Danmark fra Aar 1539 til 1588, i Molbechs Nordisk Tidsk. IV, 75—96). I Vor Frue Kirkes Regnskab, 1567—8, findes følgende Indtægtspost: »For Hr. Andersens Moders Lejersted i Kirken 6 Mk., og blev det hannem saa undt, fordi han gjorde Tjeneste, da Hr Matz laa syg i Pestilense» (Sommeren 1567).

han syntes saa godt som kaldet, uden at vi vide noget nærmere om Aarsagen. Saaledes skuffet i sine Forhaabninger, besluttede han at drage til fremmede Højskoler for videre at uddanne sig og saaledes skaffe sig større Adkomst til Forfremmelse. Han drog da til Universitetet i Rostok, som dengang besøgte af mange danske og norske Studenter. Her studerede han nu et Par Aar og gjorde sig saa vel anset, at Magistergraden blev ham tilbuden, som han modtog den 13 Marts 1578. Nu tænkte han da, at det skulde lykkes ham at faa en Ansættelse i Fædrelandet, ja han synes endogsaa at have næret Haab om at faa en Plads blandt Lærerne ved Universitetet. Professor i Theologien D. Lucas Bacmeister i Rostok, der var vel anset her i Danmark og havde flere Forbindelser her, navnlig fra den Tid han havde været Hofpræst hos Enkedronning Dorothea paa Koldinghus, skrev til den daværende kgl. Sekretær Arild Hvitfeldt og anbefalde M. Anders Madsen i de varmeste Udtryk og bad Hvitfeldt at tale hans Sag paa højere Steder. Dette synes denne heller ikke at have undladt, thi ved en Forskrift fra Kongen til Bispen i Sjælands Stift anbefaledes M. Anders til Befordring til gejstligt Embede, hvorsomhelst passende Lejlighed aabnede sig. Men herved blev det det ogsaa. Tolv Aar efter høre vi den haardt prøvede Mand i de bevægeligste Udtryk klage sin Nød for et af Medlemmerne af Regjeringsraadet i Christian IV.s Mindreaarighed, Rigens Hofmester (siden Marsk), Hack Holgersen Ulfstand til Hikkebjerg (i. Gennerup Sogn), og omtale for ham, hvorledes han trods alle Løfter og Forhaabninger var bleven holdt for Verdens Spot, foragtet og forstødt af alle. Han bad den høje Herre, der kjendte ham fra hans tidligere præstelige Virksomhed i Skaane, om at hjælpe ham til at tjene Føden og et skamløst Brød uden Betleri. — Saavidt række de Oplysninger, som haves om M. Anders Madsen Blenthrop; men da de Aktstykker, hvoraf dette er øst, nu gjemmes i Universitetets Arkiv, er det et Tegn paa, at han ikke nogensinde er kommen i Præsteembede, men er død

som fattig Literat, og at Universitetet derfor er kommet til at skifte hans ringe Efterladenskaber, der formodentlig ikke have bestaaet af stort andet end nedenauførte Papirer.

1.

Rector Academiæ Hafniensis M. Johannes Aurifaber
Candido Lectori S.

Multos iam annos in hac studiorum officina vixit, qui præsentibus exhibet, D. Andreas Matthiæ, vir cum ætate matura et ad perferendos labores in Ecclesia convenientes idonea, tum vita ac moribus honestis, qualesque ordinem eum decent. Is nunc in Falstriam, insulam vicinam, iter adornat, legitimam, ad quam accersitur, ibi functionem administraturus, concionando ad populum aliaque Ministri Verbi officia obeundo. Quamquam autem suis ipse se moribus et doctrina moderatis et prudentibus viris est commendaturus: Tamen et publicas has literas petenti non grauatim concessimus. Debere hoc visi sumus et assiduo eius in literis humanioribus studio et vitæ moderationi morumque honestati, qua apud multos gratiosus esse studuit. Etenim quæ in vita relucet morum grauitas, eam doctrinarum et artium bonarum Scripturarumque sacrarum cognitio, quam secum deportat laudabilem, ita commendat, vt nihil dubitemus, candida fore virorum literatorum de ipso iudicia. Atque hac de ipso spe et expectatione nostra commoti, singulos, ad quos est peruenturus, viros pios et eruditos, qua possumus erga vnumquemque honoris significatione nostra, rogamus, velint eum, cum propter se ipsum, tum nostram quoque commendationem, quibuscunque sine molestia sua rebus possunt, iuuare operamque dare, ut res et vtilitas eius opera et fide eorum defensa et aucta esse possit. In vita conuersationeque modestum, in officio vocationis diligentem et assiduam cognoscent. Vale Lector optime. Datum Hafniæ, ipsis Calendis Julij Anni 1575.

Sub officii nostri sigillo

2.

Paulus Matthiæ D., Superintendens Siælandiæ, pio Lectori S.

Qui has exhibet, Dn. Andreas Matthiæ, vir est pius, honestus ac eruditus, quem Reuerendus omniq̃ue laude dignissimus Dn. Doctor Johannes Albertius, fœlicis memoriæ, ante aliquot annos ordinauit ad sacrum verbi ministerium, vt vocatione oblata esset ad docendum paratior. Ex eo vero tempore, cum nulla se hic offerret conditio, qua ad munus ecclesiasticum promoueri posset, vixit interea semper apud nos pie ac honeste, nec vlla vnquam de ipso audita est querela, sed propter singulare ingenium plurimis gratus fuit. Exercuit se etiam publice interdum in Schola disputando et in Ecclesia docendo, vnde singulare ingenij eius acumen facile erat cognoscere. Cum autem nunc vocationem habeat ecclesiasticam in Diœcesi Fionensi, et recepta sit vetus ac laudabilis consuetudo, maiorum nostrorum autoritate confirmata, ne quis Diœcesin, in qua ordinatus est, sine eius loci Superintendentis publico et aperto testimonio mutet, libenter viro huic pio ac erudito hoc qualecunque testimonium contuli. Et imprimis gratulor ipsi vocationem ad Ecclesiam in eo loco docendam, deinde eum omnibus viris bonis commendatum cupio, ac præsertim reuerendo viro, Dno M. Nicolao Casparo, eius diœcesis Superintendenti fidelissimo, amico et fratri meo charissimo, vt eius vocationem officij sui ratione confirmare, ac modis omnibus eum promouere velit, postremo oro filium Dei, ipsum spiritu suo sancto regat in officio tam sancto et arduo, vt eius labores Deo grati et Ecclesiæ ac sibi ipsi viles ac salutare esse possint. Vale pie Lector in Christo Jesu, qui faciat nos omnes vasa misericordiæ. Amen. Scripsi Hafniæ die Mercurij ante Visitationis Mariæ, Anno salutis nostræ 1575. Sub proprio sigillo.

3.

S. P. Etsi non libenter molestiam tibi exhibeo, nobilissime et clarissime vir, vel literarum mearum interpella-

tione vel officij alicuius petitione, quo vel mihi ipsi vel alijs me intercedente gratificeris, præsertim cum sciam, tibi assidua et plurima eademque grauissima negocia ad gubernationem et salutem inclyti Regni istius pertinentia incumbere, tamen interdum morem geri amicis, operam nostram flagitantibus, humanitas ipsa requirit, et tibi non omnino ingratas esse literas meas et amicam salutationem ex intervallo factam, mihi persuadeo. Præbuit autem mihi ad te scribendi occasionem hic M. Andreas Matthiæ Danus, vir honestus et doctus, qui cum aliquamdiu in hac Academia singulari cum laude pietatis et integritatis vitæ vixisset, tandem proxima die 13 Martij, habita a Collegio nostro Philosophico nouem Magistrorum promotione, publico testimonio et gradu Magisterij ornatus est. Nunc vero in patriam rediens, tuam aliorumque virorum autoritate et virtute excellentium familiaritatem atque beneuolentiam sibi commendationibus nostris conciliare cupit, vt horum opera et consilio ad honestam aliquam functionem promoueatur. Inter hos te quoque vnum esse iudicat, de cuius humanitate et promptitudine in iuuandis hominibus bonis ac literatis, non ex alijs solum, qui eam experti sunt, cognouit, sed sibi quoque optime pollicetur. Rogo igitur maiorem in modum, vt hunc bonum M. Andream tibi commendatum habeas, et de rationibus, quibus iuuari res studiaque eius possint, quantum sine molestia tua fieri potest, cogites, ne spe sua, quam summam de te concepit, frustretur, et vt intelligat, me aliquo in loco amicitiae apud te esse et hanc commendationem non fuisse inanem. Ego sicut tuam tanti viri erga me beneuolentiam maximi facio, ita vicissim omnia animi obseruantissimi et studiosissimi tui officia a me expectabis. Amitini tui Jacobus et Byrgerus Trolij fratres hinc in patriam reuocati sunt, qui tales sese in conuictu meo et tota vita et studijs suis gesserunt, vt merito ipsos prædicare tibiue commendare possim. Bene et feliciter vale, vir præstantissime, et me, quod facis, semper ama. Nobilissimo et magnifico viro Domino Cancellario Nicolao

Kaas salutem ex me reuerenter dici peto. Datum Rostochij, postridie Calend. Aprilis Anno 1578.

Lucas Bacmeisterus. D.

Udskrift: Nobilissimo et clarissimo viro, eruditione, sapientia et virtute præstanti Domino Arnoldo Witfeldt, Domino in Lilloe, Serenissimi Regis Secretario Daniæ summo, domino et amico suo reuerenter colendo.

4.

Kiere welbyrdige Hack Holgersøn Wlsthånd, Danmarckis Rigis Raad oc Hoffmester, min gunstige Herre oc gode Patron. Jeg M. Anders Mattzen fattig mand beder ydmygeligen, atj werdis ville for Gudtz skyld at vijdde denne min supplicats. Gode Her Hoffmester oc velforstandig regerende Herre, giffuer ieg vnderdanlige ethers verdighed tilkiende, at der ieg y lang tijd hagde lid met scholebørn meget ont y de particular skoler, som ieg aff barndoms tijd tilforn søct haffuer, er det nu 27 aar sijden, at ieg bleff y dette Academia deponeret, oc siden werrid varafftig i at hørre lexe, Latine, Græce oc Hebraice, Philosophice, Medice, Juridice oc Theologice, oc meg der y saa megit forfremmed, at ieg bode her tijt oc ofte disputerede, prædickede, wngdommen vnderuiste oc oplerde. Huor for at j den store Pestelentze, som var paa oss kommen i Suerrigis krigs tijd, der bode en part aff Presterne bleff hendøde, oc en part laa aff samme pestelentze, daa bleff ieg ordineret, at ieg her til vor frue kircke skulle verre Predicant. Men siden saadant icke gick for seg, bleff ieg forskreffenn aff M. Thyge, bisp y Lund, til M. Hans Mogensøn y Lundby, Generop oc Gydeløff, ethers sogner; der var ieg hans medtienere y en sommer. Der bønderne ansaae meg for sogneprest oc hannem for capellanen, ville han ikke det fordrage, men affskaffede meg fraa seg, lod meg inthet faa for min vmage. Thaa ville ieg meg forsøge i fremede land, huorfor at bode Rector y dette Academie, dernest oc Doctor Povl meg haffuer beprydet oc orneret met deres

testimonijs, vthj huilcke de berre vidnisbyrd om min lerdøm, liiff oc leffnet, som ieg har ført bode y almindelighed oc y enlighed, huilcket som forstaaes kand aff deris egen handskriffter oc breff. Der nest er ieg komen til Rostoch. Der ieg nogen tijd met tilbørlige flid oc gudfræctige omgengelse, som thet sig burde, havde studeret, daa haffuer det berømpte Academie meg tilbødet gradum Magisterij, huilcken ieg ocsaa tog, paa det at ieg kunde faa lerdømdtz publicum testimonium, at ieg siden tisnere kunde bliffue befodret enten til en profess y dette Academie eller en kircketieneste her i byen. Oc paa det at saadant kunde gaa for sig, thaa haffuer for^{ne} Academie meg salige høyglofflige yhukommelse Kong. Mt^s met deres forskriff commenderit. Bleff ieg saa paa samme tiid aff Hans Naade forskreffuen til Bispen, D. Povl, at han meg med thet allerførste skulle forsee til nogen bestilling, at Gud aff min studering motte faa sin ære, oc mennicken deres nøtte oc gaffn aff samme lerdøm oc flijt. Y medeler tijd, som er 12 gandske aar forløben, haffuer ieg gandske inthet kald bekommet, inthet ieg har eller maa faa, men verred holdit for versens spot, foracted oc forskot; icke ieg motte tilsteddes at prædicke y kirkerne eller ocsaa at lade meg bruge y dette Academie, huorfor ieg y medeler tijd haffuer lijt stor armod oc elendighed. Theerfor kierre velbyrdige Hach, gode fromme oc verdige her Hoffmester oc forstandige Danmarckis Raad oc myndige ma[nd], er ieg fattig mand vnderdanligen begierendes, at eders velacted velbyrdighed ville lade seg her vthj brugge oc fyndes som en god oc flittig kongelig Vicarius oc tro mand, at ieg motte vedderfarres effther vor salige lande faders oc naadige Konges vilge oc forskriff, at ieg motte komme i nogen brug, med huilcken ieg kunde fortiene min føde oc skamløs brød vden bettlerij, eller y andre maade motte nogit andet tillegges at forsørgis med, aff huilcked ieg bystand kand haffue nu her effter y min alldøm. Her paa foruenter ieg et naadigt oc gunstigt suar, oc er ganske glad, ath Gud haffuer

sønderlig vdualt y blant all skonske velbyrdige adel eder til at verre vor Danmarckis oc Norgis fuldmyndige Hoffmester oc strenge befhalings mand y det kongelige embede oc regemente, som brugis her y Danmarck oc Norge, forhobendis, at ieg nyder det got ad, oc at eders myndighed kand forbedre min løcke oc hielpe meg aff vselhed oc armod. Den samme allsommegtiste oc euige Gud, regentere offuer himmel oc iord, hand styrcke oc med sine gaffuer eder bekræffte til at berre denne store øffrighedtz mact nu y eders allerdoms tijd, at bruge eders vlstand, sit naffn til loff, vor kiere wdualde konge til medhielp oc bystand, oc vos vndersotte till nøtte oc gaffn, oc eders welbyrdighed selff til it æddelt oc dyrebar vidnisbyrd, som Gud haffuer nu beprydet ethers alder met, at eders naffn oc mandoms gode røcte maa vare oc bliffue effter os til vorre effterkommere, y men verden staar, atj som en mand y eders natur, mod oc forstand, haffuer brugit eders vlstand mod kongens oc rigens fiender, saa de maa bekiende, atj har hafft Gudtz mact oc Vlstand hos os med ether etc. Vale. Anno 1590 die Bartholomej.

E. v. v. D. R. R. oc H. ydmyge vnderdan
M. And. Mattzen Blenthrop.

5.

Blandt M. Anders Madsens Efterladenskaber findes et Blad, skrevet med hans egen Haand, hvorpaa læses følgende Vers, der dog sikkert er ældre end noget af de foregaaende Stykker.

Post annos seros tandem Padaburgius heros
Absque graui cura capiet Padaburgica rura,
Spiritus hæc fatus, quo necdum tempore natus
Andris Matthias; erit alter qui Nehemias,
Nunc est in lumbis tritauj, sed denique cum bis
Centum transibunt, tunc cuncta aduersa peribunt,
Non tunc sordebit, cum Regibus at residebit
Annos bis denos, quibus addes denique senos.

Nedenunder dette Vers er aftrykt i Vox et stort gammelt Sigil, hvis Indskrift ikke er tydelig, men i Skjoldet synes at staa tre Padder og over Skjoldet en Bispehue. Udenpaa Bladet er skrevet:

Jesus Christus er vor salighed, som fraa os tog Gud faders vrede, med Pine oc hellige død frelste han os fraa heluedis nød.

Til Forklaring af ovenstaaende latinske Vers bemærkes, at Herregaarden Paddeborg, nu Sparresholm, i det sydlige Sjælland, i Middelalderen hørte til Roskilde Bispestols Godser og ved Reformationen blev inddragen under Kronen. Men 1569 gav Kong Frederik den Anden Peder Oxe Lensbrev kvit og frit paa Paddeborg Gaard og Len¹⁾, og der kan neppe være nogen Tvivl om, at han er den »Padeburgius heros«, som omtales i Verset. Men forøvrigt er dets Mening dunkel, uden forsaavidt det er aabenbart, at det under Form af en Forudsigelse indeholder en Lykønskning fra Anders Madsen i Anledning af Peder Oxes Hjemkomst fra hans Landflygtighed.

¹⁾ Ryge, Peder Oxes Liv og Levnets Beskr. S. 226.